bid textos universitaris de biblioteconomia i documentació
ISSN 1575-5886
DL B-19.675-1998

UNIVERSITAT DE BARCELONA
UOC Universitat Oberta de Catalunya

Número 45 (desembre 2020)

"Nosaltres, les dades". Una pedagogia dietètica per sortir del tancament digital

Versión castellana

Metadades

Víctor Sampedro Blanco

Catedràtic del Departamento de Comunicación y Sociología Universidad Rey Juan Carlos

victor.sampedro@urjc.es

Víctor Francisco Sampedro Blanco

DOI: https://dx.doi.org/10.1344/BiD2020.45.1

Citació recomanada

Sampedro Blanco, Víctor (2020). "«Nosaltres, les dades». Una pedagogia dietètica per sortir del tancament digital". *BiD: textos universitaris de biblioteconomia i documentació*, núm. 45 (desembre). <http://bid.ub.edu/45/sampedro.htm>. DOI: https://dx.doi.org/10.1344/BiD2020.45.1 [Consulta: 21-12-2020].

Paraules clau: Gestió de la informació, Política i benestar socials, Comunicació de massa, Tecnologies de la informació i les comunicacions
Keywords: Information management, Social policy and welfare, Mass communication, Information and communications technologies

Rebut: 02/06/2020. Acceptat: 05/06/2020.

"Nosaltres, les dades" és la manera com, segons *The Economist* , hauríem de dirigir-nos a la indústria tecnològica. Si les macrodades són "el petroli de la nova economia", llavors "els fòssils d'accions passades alimenten els resultats econòmics i socials futurs". I "el primer pas per garantir l'equitat [...] és comprendre que el que és valuós no són les dades. Ets tu". La revista de l'ortodòxia liberal entén que "We the People" ("Nosaltres, el poble", el subjecte de la sobirania popular amb el qual arrenca la Constitució dels Estats Units) ara és "We the Data". És també el punt de partida de la pedagogia digital que proposem.

La ***datificació*** és el prerequisit del model dominant de negoci tecnològic. Aspira a traduir "tota" la realitat a dades i mètriques. Comporta, per tant, un reduccionisme brutal (el que és real és només el que és quantificable), a més de biaixos inevitables que afavoreixen la desigualtat acumulativa. Per tant, un usuari de les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) digitals, conscient del seu paper, es reconeix com un miner no assalariat de dades que el situen en un rànquing digital. Podrà desplegar múltiples capacitats i habilitats, però les seves "accions passades" condicionen "els resultats econòmics i socials futurs". I això passa individualment, com sosté *The Economist*, però també a escala global.

Som el que mengem. La nostra manera d'alimentar-nos determina, en gran manera, el benestar personal. I, com demostra la COVID-19, l'agroindústria i les cadenes alimentàries sorgeixen com a causes de la doble implosió que experimentem. El nostre model de desenvolupament podria col·lapsar per la part alta amb l'escalfament global, i per la part baixa amb l'explosió microbiològica. El mateix cal argumentar del sistema comunicatiu i informatiu.

La comunicació crea i consolida comunitats; i la informació, els dona forma. Quan l'Organització Mundial de la Salut (OMS) denuncia una ***infodèmia*** en plena pandèmia viral, assenyala que l'esfera pública (digitalitzada i datificada) està infectada de fraus, impostures, mitges veritats o completes mentides. Es viralitzen en unes plataformes que no van ser creades per garantir el benestar personal ni col·lectiu, sinó la màxima rendibilitat econòmica sense considerar els costos socials o la degradació institucional. Aquest plantejament ha portat els seus directius a comparèixer davant parlaments, tribunals i comitès d'experts acadèmics en els tres últims anys.

Ara, en temps de pandèmia, constatem que aquestes xarxes —mal anomenades *socials*— sostenen el màrqueting personalitzat i automatitzat, l'*agitprop* i les guerres digitals, mantenen la corba de la infodèmia a l'alça.

Recordarem el 2020 com l'any de l'**acceleracionisme tecnològic**. Després de l'aparició de la COVID-19, en pocs mesos es va implantar l'ús massiu (encara que desigual) de les TIC digitals en (gairebé) tots els plànols vitals: teletreball, teleeducació, compravenda o contractació en línia, geolocalització i monitoratge de les poblacions a través dels seus dispositius... D'aquesta manera, la "nova normalitat" podria imposar el darwinisme digital. La viabilitat d'un subjecte o un col·lectiu dependria, llavors, de la seva arquitectura comunicativa i la seva alfabetització digital.

El confinament físic, obligat per la COVID-19 (i futures rèpliques), pot suposar un **tancament digital**; és a dir, la immersió i la reclusió en entorns tecnològics les lògiques de negoci, limitacions i potencialitats dels quals són desconegudes pels usuaris. Així aquests usuaris veuen minvades l'autonomia i la capacitat per emprar les TIC i determinar la seva trajectòria vital, inserida en una destinació col·lectiva de la qual participa.

Apostem per un projecte pedagògic de **(des)connexió estratègica de les TIC digitals** que en promou un ús conscient, limitat, proactiu i crític. L'objectiu és fomentar l'(auto)programació i producció de continguts digitals, amb formats audiovisuals i xarxes informàtiques de caràcter obert i col·laboratiu. Es tracta de promoure el desenvolupament personal i col·lectiu amb la màxima autonomia i autogestió tecnològica. Tal com demanen la Unesco i la Unió Europea.

La dietètica que proposem fomenta la **ciutadania digital**. Connecta amb l'activisme escolar i juvenil contra el canvi climàtic, els moviments de *slow food* o el veganisme d'orientació política. I els vincula a l'agricultura ecològica i l'economia social de proximitat. Proposem, en termes pràctics, unir els horts i els menjadors escolars autogestionats amb els *hacklabs* per construir "la nova normalitat", des de ja i amb un *enfocament glocal i d'aprofundiment democràtic*, objectius imprescindibles per evitar sortides autoritàries o distopies totalitàries després del confinament.

La generació Z —nascuda entre el 1995 i el 2012— amb prou feines mostra usos tecnològics "crítics"; és a dir, conscients dels trets intrínsecs a les TIC digitals dominants i de les seves alternatives. A més, aquests preadolescents i nens "amb ús de raó" (la "generació COVID") despleguen pràctiques digitals "irreflexives", sense sospesar-ne els objectius ni els resultats. En realitat, tots necessitem una pedagogia que reveli el lloc que, individualment i col·lectivament, ocupem en els processos de producció i consum digitals. N'hauríem d'abordar les conseqüències personals, col·lectives i politicoeconòmiques; i, a partir d'aquí, plantejar usos més conscients del menjar i la tecnologia, sense renunciar a exigir el marc jurídic i les polítiques que els afavoreixin.

"Nosaltres, les dades" invoca una **sobirania tecnològica paral·lela a l'alimentària**. Aquesta última, segons la Declaración de Nyéléni, reconeix "[...] el derecho de los pueblos a *alimentos nutritivos y culturalmente adecuados, accesibles, producidos de forma sostenible y ecológica*, y su derecho a decidir *su propio sistema alimentario y productivo*. Esto pone a aquellos que producen, distribuyen y consumen alimentos en el corazón de los sistemas y las políticas alimentarias, *por encima de las exigencias de los mercados y de las empresas*".[1] Substituir *aliments* per *tecnologies* permet parlar, efectivament, de sobirania tecnològica.

Qualsevol pedagogia hauria d'evitar el doctrinarisme, la culpabilització i la mercantilització. La nostra proposta ja ha estat mercantilitzada amb les "**dietes de dopamina**", l'hormona que activen el menjar porqueria i les interfícies de la tecnologia digital més emprada. Com les cures de desintoxicació etílica, les dietes de dopamina uneixen els dos enfocaments pedagògics més estesos: el mèdic i el policial. El primer considera els usuaris malalts drogodependents —addictes a usos nocius i compulsius— o amb alteracions psicològiques i mentals —polarització, sectarisme... L'enfocament amb un biaix policial ens considera potencials víctimes i botxins de tota mena d'abusos, assetjaments i delictes.

Tots dos enfocaments sostenen aproximacions biopolítiques indesitjables. Segons Foucault, es resumeixen a vigilar, castigar i disciplinar; el món de G. Orwell. Però també abunda el discurs de la publicitat corporativa, que promet l'Arcàdia digital aplicant el **solucionisme tecnològic**; ara, el "món feliç" d'A. Huxley. Però l'abisme entre els dos mons possibles, entre la realitat i l'ideal, no pot ser més gran. I la crítica apocalíptica no ajuda a salvar-lo: és paralitzant.

La *dietètica digital per aprimar el Gran Germà i escapar del confinament* connecta les pràctiques personals amb la transformació a gran escala.[2] No culpabilitza usuaris ni corporacions: els assigna responsabilitats diferents i recíproques. No moralitza ni normalitza cap doctrina ideològica o corporativa. Explica les continuïtats entre els models de negoci i els formats de la televisió i de les plataformes digitals. Assenyala que responen a les mateixes lògiques que impedeixen constituir-nos com una ciutadania digital digna d'aquest nom. I, en última instància, ens dota de la capacitat per intervenir no com a client, espectador o consumidor, sinó com el subjecte sobirà que (s'auto)governa en democràcia.

Notes

[1]La cursiva és nostra.

[2] Textos, projecte de recerca i d'activitats a Dietética digital para adelgazar al Gran Hermano i Dietética digital para salir del confinamiento.

Articles similars a BiD

- El dret a l'oblit davant l'accés a la memòria periodística : drets en conflicte en la gestió de la informació de l'hemeroteca digital (http://bid.ub.edu/41/martinez.htm). Martínez Martínez, Silvia; García de Torres, Elvira; Sanz Martos, Sandra. (2018)

Articles similars a Temària

- Una aproximación a la documentación en la comunicación política (http://revistas.ucm.es/index.php/DCIN/art Torregrosa Carmona, Juan Francisco; García Jiménez, Antonio. (2007)

- Perfil i competències de l'analista d'informació en l'àmbit de la seguretat pública (http://bid.ub.edu/38/hernandez.htm). Hernández Aguilar, Gemma; López-Borrull, Alexandre. (2017)
- Biblioteca universitària i entorns audiovisuals en obert : estat de la qüestió i proposta d'actuacions (http://bid.ub.edu/36/lopez.htm). López Yepes, Alfonso. (2016)
- Dades massives (big data) : la propera «gran cosa» en gestió de la informació (http://bid.ub.edu/36/alonso.htm). Alonso Arévalo, Julio; Vázquez Vázquez, Marta. (2016)
- Experiències de realitat augmentada en biblioteques : estat de la qüestió (http://bid.ub.edu/36/arroyo.htm). Arroyo Vázquez, Natalia. (2016)
- La gestión de riesgos orientada a la conservación de información en soporte digital (http://revistas.ucm.es/inf/02104210/artic Muñoz de Solano y Palacios, Bárbara. (2006)
- Documentación cinematográfica digital : el gestor digital (http://revistas.ucm.es/inf/02104210/artic Cuadra Colmenares, Elana de la. (2006)
- La información como recurso en el desarrollo de las organizaciones de las administraciones públicas (http://revistas.um.es/analesdoc/article/vie Sánchez Vignau, Bárbara Susana; Rodríguez Muñoz, José Vicente. (2000)
- Influencia de la tecnología de la información en los procesos de información y toma de decisiones de las empresas (http://www.ucm.es/info/multidoc/multido Paños Álvarez, Antonio. (2000)

Articles del mateix autor a Temària

Sampedro Blanco, Víctor (http://www.temaria.net/lista.php?base=temaria&opcio=veure&campo_1=creator&texto_1=Sampedro+Blanco%2C+V%C3%ADctor) [més informació (http://www.temaria.net/similares.php?fichero=sampedro.htm&preferente=1575-5886&rev_preferente=BiD)]

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Universitat Oberta de Catalunya

Facultat d'Informació i Mitjans Audiovisuals (UB) (http://www.ub.edu/biblio)

Carrer Melcior de Palau 140, 08014-Barcelona

Graus (http://www.ub.edu/biblio/futurs/)
Màsters (http://www.ub.edu/biblio/masters/masters.html)
Doctorat (http://www.ub.edu/biblio/doctorat-dinformacio-i-documentacio-./doctorat-dinformacio-i-documentacio-en-la-societat-del-coneixement.html)
Altres estudis (http://www.ub.edu/biblio/cursos-de-formacio-continuada/altra-oferta-formativa.html)
Recerca (http://www.ub.edu/biblio/recerca/7.html)

Estudis de Ciències de la Informació
i de la Comunicació (UOC)
(http://www.uoc.edu/portal/ca/estudis_arees/ciencies_informacio_comunicacio/docencia/index.html)

Rambla del Poble Nou, 156, 08018-Barcelona (publicacions@uoc.edu (mailto:publicacions@uoc.edu))

Oferta formativa (https://estudis.uoc.edu/ca/comunicacio-informacio)
Coneix la UOC (https://www.uoc.edu/portal/ca/universitat/index.html)
Recerca i innovació (https://research.uoc.edu/portal/ca/ri/index.html)
Estudia a la UOC (https://estudis.uoc.edu/)